

جلوه‌هایی از فرهنگ و تمدن اسلامی در حکومت حفصیان (۶۲۵-۹۸۳)

The formation of Hafsids in Ifriqyah nest , Manifestations of Islamic culture and civilization in Hafsids rule (1239-1574AD)دکتر محمد رضا شهیدی پاک^۱^۱ دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز**چکیده**

با سقوط دولت موحدین، چهار دولت در مغرب روی کار آمدند. مهم‌ترین این دولت‌ها که خود را وارث دولت موحدین و ارزش‌های مهدویت می‌دانست، دولت حفصیان بود. دولت چهارصد ساله حفصی یک پدیده بزرگ سیاسی قرون میانه بود که در بستری از مناسبات سیاسی در غرب جهان اسلام در افریقایه شکل گرفت. سهم بالای حفصیان در فرهنگ و تمدن اسلامی در تحولات کمی و کیفی آموزشی، فرهنگی، علمی در افریقایه به صورت واضح چشمگیر است. شکل‌گیری قطب‌های بزرگ قدرت در اروپا و پیدایش امپراطوری عثمانی، دولت حفصی را به رغم نیم قرن مقاومت مردمی از صحنه سیاست خارج کرد. در این دوره پیشرفت‌های قابل توجهی در عرصه علوم و معارف اسلامی، طب، تصوف و علوم عقلی حاصل شد. ابن خلدون، قصادی، ابن عرفه، برزلی، تیفاشی از بزرگان علم و فرهنگ دوره حفصی بودند که سهم بسزایی در فرهنگ و تمدن اسلامی دارند. در عهد حفصی توسعه و عمران بویژه عمران تونس پایتخت جدید افریقایه با پیدایش سبک ترکیبی خاصی از معماری اسلامی همراه شد. در این بخش از پژوهش که قسمت دوم مقاله جلوه‌های فرهنگ و تمدن عصر حفصیان است به سه جلوه و شکوه این دوره پرداخته است. بررسی‌های اجتماعی و تاریخنگاری ارتباط بین تاریخ و جامعه‌شناسی و بنیانگذاری علوم انسانی بوسیله ابن خلدون و گرایش به ابن سینا و ابن سینا نگاری در عهد حفصیان است. ده‌ها اثر در شرح و تلخیص و تدریس قانون و ارجوزه ابن سینا در طب نوشته شد و در طی چهارصد سال دولت حفصیان کتاب درسی بود. ابن اندراس طبیب مخصوص دربار حفصیان خود را وقف آثار ابن سینا کرد و چنان دران متبحر شد که از او به عنوان ابن سینا دوم یاد کرده اند. او در غرب اسلامی به خاطر عقاید شیعی هم مورد انتقاد تند است ولی در طب به شدت در کانون توجه است. در تاریخنگاری سبک خاص مکتب افریقایه از جهت کمی و کیفی بر مدرسه ایران و شام و بغداد و سایر نقاط جهان اسلام غلبه کرد. واژگاری ماندگار در تاریخ خلق شد. در زمینه علوم انسانی ابن خلدون بنیان‌گزار است و مکتب مستقل در جامعه‌شناسی که آغاز علوم انسانی است ارایه کرد و در زمینه طب پزشکان عصر حفصی ممحض در آثار ابن سینا شدند. سه کار عمده تمدنی در عصر حفصیان رخ داد که آثار تمدنی آن‌ها هنوز حس می‌شود

۱- تاسیس مکتب تاریخنگاری افریقایه ۲- تاسیس و شروع توسعه علوم انسانی بوسیله ابن خلدون ۳- خورشید پزشکی سینوی در آسمان افریقایه و ماه آن در اروپا اواخر قرون وسطی طلوع کرد. این سه جلوه شگفت‌انگیز تمدن اسلامی منحصر به فرد است و سرمایه تاریخ علم افریقایه و تاریخ علم جهان و دنیای اسلام است. دو متن که شاهکار تمدن در پزشکی و تاریخ و علوم انسانی یعنی قانون ابن سینا و مقدمه ابن خلدون در عصر حفصیان که متون مادر در تحقیقات است. شاید مهم‌ترین جلوه تمدن اسلامی استفاده از معارف طبی ابن سینا و تدریس آن در مراکز آموزشی حفصیان است که مدتی بعد پل انتقال علم به اروپا شدند. و آثار ابن سینا در اواخر قرون وسطی و اوایل رنسانس از آن جا به اروپا راه یافت یک منتحل دزد، همین چکیده کتاب فرهنگ و تمدن حفصیان ۱۳۸۴ را حتی بدون تغییر کلمات انتحال کرده است موجودیت سیاسی دولت حفصیان با تولید فرهنگ و تمدن اسلامی است.

واژه‌های کلیدی: تاسیس علوم انسانی، ابن خلدون، ابن سینا، ابن اندراس (ابن سینا دوم)، قانون